

РЕЦЕНЗИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

на Ивайло Нацев, с дисертационен труд „ТВОРЧЕСКИ И ТЕХНИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ

ПРИ ЦИФРОВАТА РЕСТАВРАЦИЯ НА ФИЛМОВИ ФОНОГРАМИ“, катедра

“Продукция и постпродукция“, Факултет Екранни изкуства,

НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“

Рецензент: доц. д-р Цветелина Цветкова

Докторантът Ивайло Нацев представя дисертационен труд с обем от 250 страници. Трудът съдържа увод, три глави, изводи от дисертационното изследване, заключение, приложения, които включват интервюта и анкетни карти, научни приноси и публикации, свързани с дисертационния труд, библиография. Дисертацията засяга много актуални въпроси, като същевременно адресира и един съществен проблем, а именно съхраняването на образците на киното за бъдещите поколения. Съществен казус, който по мое мнение се нуждае от спешно решение. Трудът на Ивайло Нацев разглежда възможностите за справяне с този и други важни за филмовия звук проблеми.

За своята защита докторанта представя и три статии, свързани с темата на дисертационния труд, както и списък с внушително число научни приноси – десет.

Темата на дисертационния труд е изключително актуална. Нещо повече - прави впечатление дълбочината, с която е изследван проблема. Освен представените обективни данни, докторантът анализира примери от български филми, посредством интервюта представя мнението на професионалисти в областта и не на последно място – предлага и своя гледна точка към въпроса, базирана на богатия му многогодишен опит в киното.

Уводът много ясно дефинира целта – проблемите, съпътстващи цифровата реставрация на филмови фонограми; предметът – възможните решения на тези проблеми; задачите на изследването – разглеждане и анализ на различни технически и творчески аспекти на проблема. Представен е обектът на дисертационния труд – филмовата фонограма, както и хипотезата, “че за да са успешни, полезни, с минимални проблеми от технически и творчески характер, цифровата обработка и звуковата филмова реставрация трябва да се реализират в професионална звукова среда – студия,

разполагащи със съвременни аудио - технологии и софтуерни продукти, управлявани от хора с натрупан опит и знания, при стриктното отчитане и спазване на законодателните норми за интелектуална собственост и авторско право.”

Първата глава е озаглавена „ИСТОРИЯ, СЪВРЕМЕННО РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ЗВУКОВАТА РЕСТАВРАЦИЯ НА ФИЛМОВИ ФОНОГРАМИ“. Тя е доста обширна. Разделена е в няколко подточки, които засягат различни аспекти на изследвания проблем. Подробно е проследено развитието на звуковите технологии в киното. Обърнато е внимание на различните етапи в процеса на създаването на звуковата среда, на компонентите, които я изграждат, както и на предизвикателствата, които поставят пред звукорежисьора. Едно от най- ценните неща е споделянето на личния опит на докторанта. Именно практическото познаване на процеса и личните наблюдения правят един труд интересен и полезен. Друго, което прави впечатление е начинът, по който това споделяне на опит е съчетано с чисто теоретичната обосновка на проблемите. Преливането между тези два аспекта на дисертационния труд е плавно и незабележимо, лишено от излишна претенциозност, която би утежила текста. Подобна лекота неминуемо насочва към мисълта, че авторът познава материята в дълбочина.

Подробно е представен процесът на шумопотискане, ключов за реставрацията на фонограмите, и еволюцията на инструментите, които се използват за отстраняване на нежеланите звукови компоненти в професионалната практика. Сериозно внимание е обърнато и на „Технически специфики и проблеми при използването на дигитални реставрационни инструменти“ – ключов аспект за практическото им приложение. Обстойно е разгледано развитието на компютърните технологии, като е представена и „българската следа“, която, оказва се, изобщо не е малка! Естествено продължение на тази тема е въпросът за все по- голямото участие на изкуственият интелект както генерално, така и в контекста на звукообработката. Прави впечатление, че тази тема, която в последно време предизвиква много и противоречиви реакции в обществото, е разгледана възможно най- обективно и от много и различни ъгли. Много хора са крайни във вижданията си, когато става дума за изкуствен интелект. Тук виждаме една балансирана гледна точка. Представени са както възможните положителни страни, така и възможните негативи. Засегнати са ползите за процеса на звукообработката, както и във финансов план, но също така и заплахите, свързани със свиването на трудовия пазар, етичните и правни казуси, до които би могло да се стигне.

Първата глава завършва с представяне на едни от най – популярните инструменти за звукообработка, използващи изкуствен интелект. В стегнат и добре структуриран вид са описани техните ключови характеристики и приложение – важно допълнение към практическия и приложен аспект на дисертационния труд.

Втората глава е озаглавена „ПРОУЧВАНЕ НА ТЕХНИЧЕСКИТЕ И ТВОРЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА СЪВРЕМЕННИТЕ ДИГИТАЛНИ ТЕХНОЛОГИИ ЗА ЗВУКОВО РЕСТАВРИРАНЕ НА ФИЛМОВИ ФОНОГРАМИ“. Още в началото докторантът изтъква ключовите условия, необходими за извършването на тази дейност. И тук е отразена многокомпонентността на този процес, свързан с редица правни, етични и технически изисквания – „Изрядни **правни документи**, покриващи всички юридически аспекти на процеса; Присъствие на **оригиналният автор / автори на произведението!**; Наличие на **звук специалист** – човек, който познава в детайли свойствата и недостатъците на разполагаемите реставрационни съоръжения, както и художествените особености на обработвания творчески продукт; Работа в професионална звукова, **студийна среда**, осигуряваща нужната за процесите техническа апаратура, софтуер и вярна аудио-мониторна обстановка;“

Тази глава е посветена и на изследването, което докторантът прави – интервюта (преки и чрез имейл кореспонденция) с професионалисти от България и чужбина, както и анкета със студентите от специалност Филмов и телевизионен звук втори, трети и четвърти курс в НАТФИЗ. За свои респонденти успява да ангажира световни имена в звуковия дизайн, като Гари Буржоа (член на Американската Филмова Академия), Горд Хилиър (носител на награда „Еми“), Мидж Костин (професор по Кинематографични изкуства към Университета на Южна Калифорния), Андрю Стърк (носител на награда БАФТА), Тамаш Зани (носител на множество награди и преподавател в Университета по театрално и филмово изкуство в Будапеща). Всеки от тях представя интересна и значима гледна точка към реставрацията на филмовите фонограми и към използването на съвременните инструменти за реставрация, използващи изкуствен интелект.

Представено е и обширно интервю с изтъкнатия български режисьор проф. Георги Дюлгеров – ценен актив на дисертационния труд поради богатото творческо наследство на професора, зад чиито думи стои опит, трупан с десетилетия. Звуковият дизайн не е самоцелно упражнение, както се споменава в не едно от интервютата и гледната точка на режисьора, особено в европейското кино, е основополагаща за крайния резултат. Това с

особена сила важи за реставрацията на класическите филми и тяхното съхранение за бъдещите поколения.

Значително внимание е отделено на новата и за съжаление не видяла разпространение нова версия на класиката „Хан Аспарух“ - „Ханът и империята“. Ивайло Нацев интервюира ключови членове на екипа, но най-значимо, според мен е допитването до младата публика, в лицето на студентите в специалност звук. Прави впечатление различната гледна точка, която те дават към въпроса с реставрацията, в сравнение със специалистите от предишните поколения. Именно съпоставянето на тази различна перспектива прави изследването значимо с оглед на бъдещите тенденции в развитието на звуковата обработка и реставрация и аз бих го наредила сред научните приноси на дисертационния труд.

В третата глава „ТВОРЧЕСКИ И ЕТИЧНИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ЗВУКОВАТА РЕСТАВРАЦИЯ НА КЛАСИЧЕСКИ ФИЛМОВИ ФОНОГРАМИ ОТ НАЦИОНАЛНИЯ АРХИВ“ се засяга темата за реставрацията на не по-малко важните документални и анимационни филми, като се разисква спецификата на тези жанрове и предизвикателствата, които те биха поставили в процеса на реставрация. Особено внимание се отделя на използването на генеративния изкуствен интелект в контекста на документалното кино – жанр, чиято основна характеристика е автентичността и достоверното предаване на факти.

Най-голямо внимание в тази глава е отделено на един критично важен аспект на реставрацията, особено когато се касае за използване на инструменти, използващи изкуствен интелект – правният. Най-големите страхове на работещите във филмовата индустрия е не просто изместването им от творческия процес, но и кражбата на тяхната „самоличност“. С особена тежест последното се отнася за актьорите, чиито образи и гласове са изправени пред своеобразна заплаха. И докато образът е нещо, чиято кражба би била твърде явна, гласът е този, който може да бъде „отмъкнат“ доста по-незабелязано. Това е сериозно предизвикателство пред една значителна част от актьорското съсловие, а именно озвучаващите актьори.

В тази глава авторът анализира примери от Европейското и Американско законодателство, но също така доста подробно е описана и ситуацията в България. Ивайло Нацев представя и интервю със специалиста по авторско право и наш колега в

НАТФИЗ, проф. д-р Мариана Лазарова. Тя дава много задълбочен и експертен поглед върху казуса.

В следващия раздел на дисертацията „ИЗВОДИ ОТ ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ“, в пет точки докторантът умело е синтезирал засегнатите в труда теми. В стегнато изложение могат да бъдат прочетени ключовите аспекти, които са анализирани – дигитализация на всички кинопроизведения; пълна реставрация и осъвременяване на филмовите класики; създаване на нови произведения, базирани на класически творби; намесата на изкуствения интелект в процеса на реставрация; подкрепа на държавата, основно с усъвършенстване на правната рамка.

В своето заключение Нацев изтъква нещо, което пряко или косвено се прокрадва като лайтмотив в целия дисертационен труд – неотложността на реставрацията на класическите български филми, докато все още техните автори (или поне част от тях) са между нас. Както сам автора пише „Но нека не забравяме, че те не са вечни и няма време за губене!“. Апел, към който аз също се присъединявам и смятам, че никой не бива да бъде безразличен към това неповторимо културно наследство!

В Приложенията могат да бъдат намерени в оригинал всички въпроси и отговори на интервюираните по имейл, аудиозаписи на интервютата направени в България, анкетата, както и резултатите от нея, направена между студентите.

Дисертационният труд на Ивайло Нацев представлява пространно и задълбочено изследване на един много актуален проблем – реставрацията на филмовите фонограми на произведенията на българското кино. Проблемът е разгледан през призмата на така противоречивия изкуствен интелект. Трудът представя, съпоставя и анализира различни гледни точки, които дават храна за размисъл за бъдещото развитие на технологиите и етичното и легално използване на техните възможности за запазването на филмовото наследство.

В заключение мога да кажа, че Ивайло Нацев е прекрасен професионалист, който е доказал уменията си на снимачните площадки и звуковите студиа през годините на своя богат творчески път. Изключителна привилегия е в НАТФИЗ да работят такива специалисти! Той е ценен не само от колегите в специалността и факултета, но и от студентите.

На базата на всичко казано до тук, отговорно и категорично заявявам своята подкрепа и гласувам с ДА за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Ивайло Нацев.

14.01.2026г.

доц. д-р Цветелина Цветкова

НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“